

KLASSICISME

KLASSICISME

Arkitekturen i København på C.F. Hansens tid

UDSTILLING I RUNDETAARN

6. september - 1. november 1998

Udstillingen
KLASSICISME - Arkitekturen i København på C.F. Hansens tid
afholdes af
Golden Days in Copenhagen
i samarbejde med
Selskabet for Arkitekturhistorie, Kunstakademiets Bibliotek og Rundetaarn

Udstillingen har modtaget økonomisk støtte fra
Beckett-Fonden
Etatsraad Georg Bestle og hustrus Mindelegat
Den Danske Bank
Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond
Landsdommer V. Gieses Legat
Knud Højgaards Fond
Konsul George Jorck og hustru Emma Jorcks Fond
Kong Frederik og Dronning Ingrid's Fond til humanitære og kulturelle formål
Kulturministeriet
A.P. Mortensen og hustrus Legat
Novo Nordisk Fonden
Ny Carlsbergfondet
Krista og Viggo Petersens Fond
Realkredit Danmark
og
Overretssagfører L. Zeuthens Mindelegat

Udstillingen har modtaget udlån fra
Det Danske Kunstindustrimuseum, Davids Samling, H.M. Dronningens Håndbibliotek, Den Hirschsprungeske Samling, Indenrigsministeriet, Det Kongelige Danske Kunstakademi, Kunstakademiets Bibliotek, Københavns Bymuseum, Københavns Byret, Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, Nationalmuseet, Rigsarkivet, Royal Scandinavia, Slots- og Ejendomsstyrelsen, Statens Museum for Kunst, Vor Frue sogns menighedsråd og private.

Udstillingen er arrangeret af
Hanne Raabyemagle

Videnskabelig medarbejder
Henriette Senstius

Udstillingens arkitekt
Poul Ingemann

Forord

I kølvandet på tre store ulykker - Christiansborg Slots brand i 1794, bybranden i 1795 og ødelæggelserne ved englændernes bombardement i 1807 - fik det gamle København et nyt ansigt. De mange nye huse, store og monumentale såvel som mere beskedne borgerhuse, dannede således den fysiske baggrund for Guldalderens blomstrende kulturliv.

Stilretningen kaldes nyklassicisme eller slet og ret klassicisme, idet arkitekterne endnu en gang vendte blikket direkte mod antikkens græsk-romerske bygningskunst. Som forbillede tog man ikke blot de klassiske former såsom søjleordener og ornamentter, men også de kompositionsprincipper og love, som man fandt i den klassiske arkitektur - enkelhed, symmetri, harmoni, ro, mådehold, tyngde. Dette var den sikre vej at gå, når man ville opnå skønhed og ædelhed.

Bevægelsen var international, men i København fik klassicismen alligevel sit helt eget udtryk. Fordi alle, fra de største arkitekter til de ydmyge bygmestre, grundlæggende benyttede samme formsprog. Fordi den gamle bystrukturens uregelmæssige pladser og snoede gadeforløb stort set blev bevaret. Fordi den enkelte bygherres individualisme slog markant igennem, uhæmmet af love om ens hushøjder eller flugtende gesimser. Og endelig fordi helt specielle træk som de skråt afskårne eller runde hushjørner prægede gadebilledet. Klassicismens huse danner således harmoniske helheder, samtidig med at hver har sit eget ansigt. På trods af det fælles formsprog bliver der aldrig tale om kedelig ensretning.

På udstillingen belyses perioden fra 1700-tallets sidste årtier til midt i det følgende århundrede. De mange originale arkitekttegninger viser udviklingen af klassicismens udtryk fra C.F. Harsdorffs lette og elegante arkitektur til den robuste og puristiske stil, som tidens absolutte hovedfigur C.F. Hansen stod for. Senklassicismen, hvor Hansens elever bragte nye toner frem, introduceres med vigtige projekter, ligesom interiørkunstens største mestre er repræsenteret.

Københavns gamle kerne har i enestående grad bevaret klassicismens fine bymiljø, hvor de store arkitekters monumentale bygninger stadig går i dialog indbyrdes og med den borgerlige bebyggelse langs pladser, kanaler og gader. Denne kulturelle rigdom, som kan opleves direkte når man færdes i byen, er også sat i fokus på udstillingen i Rundetaarn. Der rettes hermed en varm tak såvel til initiativtagerne som til de mange fonde, institutioner og privatpersoner, hvis rundhåndede støtte og velvillige udlån har muliggjort projektets realisering.

Hanne Raabyemagle

KATALOG

ved Henriette Senstius

LÆREÅR OG IDEALER

Klassicismens arkitekter betragtede antikken som den ædleste kilde til inspiration. Antikkens monumenter og fragmenter rummede en særlig form for ubesmittet sandhed, som ingen senere perioder kunne stå mål med, end ikke renæssancen, som også blev dyrket af klassicisterne. De tilgængede sig det klassiske formsprog via undervisningen på Akademiet, lærebøger og studierejser.

De dygtigste og heldigste blandt eleverne, som vandt den store guldmedalje på Akademiet, blev sendt på en seksårig studietur til Rom og Paris. Her fik de mulighed for indgående at studere værkerne ved selvsyn og samtidig sugede de nyeste teoretiske strømninger til sig. Peter Meyn (1749-1808) og C.F. Hansen (1756-1845) har efterladt sig en række imponerende tegninger af antikke bygningsdetaljer fra deres ophold i Rom i 1780'erne.

1. Peter Meyn:
Entablement i Pantheons forhal i Rom
opstalt
tuschk, vandfarve
886 x 605 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
2. Jonisk kapitæl fundet i ruinerne af Kejserspaladset i Rom
opstalt
tuschk
584 x 1057 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
3. Entablement fundet ved Villa Mattei i Rom
opstalt
tuschk
633 x 899 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
4. Fragment af arkitrav fra Jupiter Stators tempel i Rom
bly, tuschk, vandfarve
431 x 648 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
5. Fragment af korintisk kapitæl
bly, tuschk, vandfarve
645 x 478 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
6. Akantusblad fra kapitæl
bly, tuschk, vandfarve
474 x 602 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
7. C.F. Hansen:
Entablement af Jupiter Stators tempel i Rom
opstalt
tuschk, vandfarve
622 x 626 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Opmålinger og rekonstruktioner

C.F. Harsdorff (1735-99) var i Rom 1762-64 og hans elev C.F. Hansen tyve år senere. En sammenligning af deres opmålinger af Palazzo Massimo alle Colonne i Rom viser, at de to arkitekters blik fæstnede sig ved forskellige udtryk. Harsdorff gengiver omhyggeligt skulpturer og dekorative detaljer, mens Hansen afklæder murfladerne.

Det belyser afstanden mellem deres arkitektursyn og illustrerer, at ydmygheden overfor idealerne ikke stak dybere, end at korrektion efter egen smag var tilladt. I andre opmålinger og rekonstruktioner anes også C.F. Hansens forærlighed for store enkle former.

8. C.F. Harsdorff:
Opmåling af Palazzo Massimo alle Colonne i Rom
plan og længdesnit af gård, passage og vestibule
tusch, vandfarve
476 x 612 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
9. C.F. Hansen:
Opmåling af Palazzo Massimo alle Colonne i Rom
længdesnit af gård, passage og vestibule
tusch, vandfarve
222 x 617 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
10. C.F. Hansen:
Rekonstruktion af Torre degli Schiavi, et antikt
mausolæum ved Via Appia
facade
tusch, vandfarve
380 x 441 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
11. C.F. Hansen:
Opmåling af Pantheon i Rom
plan
tusch, vandfarve
520 x 360 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
- Skoletegninger af Georg Kretz*
Arkitekten Georg Kretz (1810-57) begyndte på Akademiets ornamentskole allerede som 9-årig og sluttede med den store sølvmedalje i 1833. Man kan følge hans udvikling gennem de par snese skoletegninger, som er bevarede. Her vises et repræsentativt udvalg, der både demonstrerer nogle vigtige linier i undervisningen og indflydelsen fra hans professorer C.F. Hansen og G.F. Hetsch. Kretz gjorde senere en beskeden karriere i Næstved.
12. Dorisk orden, skyggetegning
plan og opstalt
tusch, vandfarve
undertegnet: G. Kretz 1826
646 x 502 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
13. Roset
tusch
undertegnet: J.G. Kretz 1824
382 x 372 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
14. Frisedetalje med grif, Antoninus og Faustinas
tempel i Rom
tusch
undertegnet: J.G. Kretz 1822
311 x 458 mm

Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

15. Trapperum med stereometriske figurer, projektions- og skyggetegning
tuschk
undertegnet: G. Kretz 1826
495 x 643 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

16. Landhus
planer, snit og facade
tuschk, vandfarve
undertegnet: G. Kretz August 1826
645 x 496 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

17. Antik tronstol fra Vatikanet
tuschk
undertegnet: Georg Kretz 1825
261 x 435 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

18. Ornamenteret søjlebase
bly, vandfarve
undertegnet: G. Kretz
betegnet: for 4de kvartal 1829 Hetsch
320 x 339 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

19. Fragment af frise med à la grecque bort
tuschk
undertegnet: G. Kretz 1826
228 x 360 mm

Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

20. Kandelaber fra kirke i Jerusalem
tuschk, vandfarve
undertegnet: J.G. Kretz 1824
435 x 328 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

21. Korintisk kapitæl
plan og opstalt
tuschk
undertegnet: G.Kretz 1826
608 x 463 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Harsdorffs idealkirke

Harsdorff blev den første arkitekt, som vandt den store guldmedalje og det medfølgende rejsestipendium. Han tilbragte fem år i Paris, inden han på Akademiets formaninger måtte drage videre mod det sidste år i Rom. Dette fantasiprojekt, der formentlig blev udført i Paris, afspejler moderne franske forbilleder.

22. C.F. Harsdorff:
Interiørperspektiv af idealkirke
tuschk
482 x 426 mm
H.M. Dronningens Håndbibliotek

Peter Meyns idealprojekt til et kirurgisk akademi

Det var ikke usædvanligt, at arkitekterne under deres studieophold forberedte sig på potentielle byggeopgaver i Danmark. Peter Meyns projekt, hjemsendt fra Paris i 1779, kan ses som et forstudie til det senere opførte Kirurgisk Akademi i Bredgade. Idealet blev dog omsat til den københavnske virkelighed.

23. Peter Meyn:
Projekt til "L'Académie Royale de Chirurgie"
snit
tuschk, vandfarve
undertegnet: Meyn inv. 1779
228 x 390 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

24. Plan
tuschk, vandfarve
undertegnet: Meyn inv. 1779
290 x 361 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Hetsch's arkitekturfantasier

Den tyske arkitekt G.F. Hetsch (1788-1864) kom til Danmark i 1815, blev straks lærer og i 1822 professor på Akademiet. Via sin undervisning kom han til at præge en hel generation af arkitekter. I disse frie fabuleringer fremstår antikkens arkitektur som akademiske drømmesyn.

25. G.F. Hetsch:
Triumfbro og paladsarkitektur
perspektiv
tuschk
undertegnet: G.H.31
424 x 529 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

26. Et atrium
perspektiv
tuschk
dateret på bagsiden: Februar 1820
176 x 244 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

27. Paladsarkitektur med halvrund søjlegård
perspektiv
tuschk
undertegnet: Hetsch 22
370 x 502 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Receptionsstykkerne

For at blive optaget som medlem i Kunstakademiets ud-søgte kreds skulle ansøgerne løse en bunden opgave. I disse receptionsstykker blev hele talentet præsteret i overbevisende idealprojekter, hvor man ikke dæmpede de megalomane toner til fordel for realistiske småtterier. De dramatiske perspektivtegninger blev ophængt som forbilleder på Akademiet i de viste gulddrammer. Projekterne her er tegnet af fire af klassicismens største arkitekter, Harsdorff, Meyn, C.F. Hansen og Hetsch.

28. C.F. Harsdorff:
"Et Kongeligt Palais", receptionsstykke 1764
perspektiv
tuschk
396 x 652 mm
Det kongelige Danske Kunstakademi

29. Peter Meyn:
"Et publique Bibliotheque", receptionsstykke 1783
perspektiv
tuschk
320 x 778 mm
Det kongelige Danske Kunstakademi

30. Længdesnit
tuschk
240 x 920 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

31. C.F. Hansen:
 "Et søarsenal", receptionsstykke 1784-85
 perspektiv
 tusch
 498 x 973 mm
 Det kongelige Danske Kunstakademi
32. G.F. Hetsch:
 "Et Pantheon for fortjente Mænd", receptionsstykke
 1820
 interiørperspektiv
 tusch
 undertegnet: Hetsch 1820
 810 x 625 mm
 Det kongelige Danske Kunstakademi

Harsdorffs skitsebog

Nogle år efter sin hjemkomst fra Paris og Rom samlede Harsdorff en del af sine rejseskitser i en stor foliant. Tegningerne viser bl.a. arkitekturdetaljer fra antikken og nyere tid såsom friser, rosetter og kapitæler. Bogen rummer også enkelte interessante møbelskitser. Harsdorff har flere steder noteret til hvilke bygninger han benyttede skitserne som forlæg.

33. C.F. Harsdorff:
 "Receuil des Idées de l'Antiquité et des plusieurs
 Maitres de l'Architecture Assemblées en l'An 1767"
 Foruden opslaget er vist fotokopier af andre sider i
 bogen.
 Privateje

HARSDORFF VISER VEJ

C.F. Harsdorff blev arkitekturens nye hovedfigur, efter at N.H. Jardin, der havde introduceret klassicismen i Danmark, rejste tilbage til Frankrig i 1771. Harsdorff overtog de indflydelsesrige embeder som hofarkitekt og professor i bygningskunst og indtrådte i den nyoprettede overbygningsdirektion. Hans blik for detaljens klarhed og helhedens scenografi er et gennemgående træk i de relativt få værker, han fik opført.

Herkulespavillonen

I forbindelse med en revurdering af skulpturerne i Kongens Have lod man i 1773 Harsdorff omdanne "Det blå lysthus" til Herkulespavillonen. Han gav det eksisterende hus en ny facade i ren klassicistisk stil og enkel proportionering. De to frisøjler i nichen, der er et typisk motiv for Harsdorff, flankerer her Herkulesfiguren af den italienske billedhugger Baratta. Huset ligger, nærmest som en teaterdekoration, frontalt til skue for enden af den ene tværallé, Kavalergangen.

34. C.F. Harsdorff:
 Herkulespavillonen i Kongens Have, 1773
 facade
 tusch
 228 x 338 mm
 Kunstakademiets Bibliotek,
 Samlingen af Arkitekturtegninger
35. H.G.F. Holm (1803-61):
 Herkulespavillonen i Kongens Have, ca. 1830
 akvarel
 217 x 329 mm
 Københavns Bymuseum

Harsdorffs Hus, 1779-80

Harsdorff ønskede at opføre et mønsterhus på Kongens Nytorv, der kunne fordrive den herskende "fordærvede

smag" ved at tjene som model for byens fremtidige borgerhuse. Facaden fremviser to kompositionsprincipper - til hver side det beskedne borgerhus med fremhævede yderfag, og i midten det mere monumentale hus med en tempelgavl prydet af pilastre.

Harsdorff demonstrerede også sin sans for at skabe større rumlige sammenhænge. Allerede i 1773-74 havde han ved en ombygning givet Det kongelige Teater en tempelfront mod pladsen. Nu sammenkæder han hele bygningsrækken i et rytmisk forløb ved at give teaterfacaden en pendant i sit eget hus og lade Gjethuset stå som samlende midtpunkt. Han formåede således med enkle midler at omformulere et eksisterende historisk bybillede til en fornem helhed, et spil mellem nyt og gammelt.

36. Johan Jacob Bruun (1715-89):
Kongens Nytorv med Charlottenborg, Sejlmagasinet og Gjethuset, 1756
stik
225 x 297 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
37. C.F. Harsdorff:
Ombygning af Det kgl. Teater på Kongens Nytorv, 1773-74
facade mod Kongens Nytorv
tusch, vandfarve
340 x 325 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
38. C.F. Harsdorff:
Harsdorffs Hus, Kongens Nytorv 3-5
beliggenhedsplan
tusch, vandfarve
undertegnet: Harsdorff 1780
280 x 267 mm
Rigsarkivet

39. Edvard Sonne (1804-78):
Harsdorffs Hus, Kongens Nytorv 3-5
stik efter tegning af Chr. V. Nielsen
fotokopi (forstørret) e. N.L. Høyen, *C.F. Harsdorff's Værker*, 1859-71
40. N. Koch (kopi efter H.G.F. Holm):
Kongens Nytorv ved vintertide med kanefart,
ca. 1830
akvarel
195 x 280 mm
Københavns Bymuseum
41. Leopold Teschl:
Opmåling af beletage-vindue på Harsdorffs Hus, 1937
tusch, vandfarve
fotokopi (forstørret)
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
42. Model af Kongens Nytorvs sydøstre del 1780, med Charlottenborg, Harsdorffs Hus, Gjethuset og Det kongelige Teater
mål 1:100
pap
udført til udstillingen af Anne Mette Nayberg
- Husene i Amaliegade og beslægtede projekter*
Harsdorff forsøgte sig i 1780 med et ambitiøst projekt i Amaliegade, hvor han ønskede at opføre otte huse, der camouflerede sig bag en slotsfacade. Den påkrævede egalitet i Frederiksstaden forhindrede dog, at projektet kunne realiseres i denne skikkelse.
43. C.F. Harsdorff:
Projekt til bebyggelse i Amaliegade, 1780
facade
undertegnet: Harsdorff 1780

254 x 430 mm
Rigsarkivet

Harsdorffs jævnaldrende, tømrermester Johan Boye Junge (1735-1807) fik kort tid senere en lignende ide med en husrække ved Nørrevolds vestligste strækning. Han bringer sammenhæng i karréen med en tilnærmet symmetri, men er alligevel gammeldags og når ikke det helstøbte udtryk, som Harsdorff magtede.

44. Johan Peter Boye Junge:
Projekt til bebyggelse med ni huse langs Nørrevold, 1781
plan af grundene matr.nr. 136 og 142 samt facade
tusch, vandfarve
undertegnet: Joh. P. Boye Junge
227 x 315 mm
Københavns Bymuseum

Et forneamt kompleks med to rækker små butikker bag overdækkede fortove var endnu et forsøg fra Harsdorffs side på at samle bygninger til en smuk klassicistisk komposition. Projektet var formentlig tiltænkt en plads nær toldboden men blev aldrig realiseret.

45. C.F. Harsdorff:
Projekt til butiksgade, 1790
plan, tværsnit, facader
tusch, vandfarve
undertegnet: Harsdorff inv: 1790
450 x 584 mm
Rigsarkivet

Kirurgisk Akademi i Bredgade

Peter Meyn fik omsat sin inspiration fra Paris til et dansk Kirurgisk Akademi i Bredgade - et af periodens mester-værker. Meyn understregede den harsdorffske sidebetoning

yderligere med svære hjørnekvadere. Det strenge, næsten martialske præg fandtes passende til bygningens formål. På snittet ses det amfiteatraliske auditorium, afledt af Jacques Gondoins berømte Ecole de Chirurgie i Paris (1769-74).

46. Peter Meyn:
Kirurgisk Akademi, Bredgade 62, 1785-87
facade
tusch, vandfarve
425 x 537 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
47. Tværsnit
tusch, vandfarve
545 x 415 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv

Klassicisme i det små

Selv i de mest beskedne bygninger såsom tidens faste gårdinventar, lokummerne, kom klassicismen til udtryk i smukke proportioner og fine detaljer.

48. Peter Meyn:
Lokum og vejvandingsbeholder
plan og opstalt
tusch, vandfarve
310 x 202 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
49. Peter Meyn:
Lokum til Prinsens Palæ, 1801
plan, snit og opstalt
tusch, vandfarve
undertegnet: Meyn
230 x 320 mm
Rigsarkivet

BYEN BAG VOLDENE

På dette store kort over København fra 1813 forskanser den gamle befæstningsring stadig byen. Indenfor voldene skæres byens plan op i fire forskellige områder: det gamle middelalderkvarter mod sydvest, Ny-København nord herfor, Christianshavn mod sydøst og flådens arealer på Holmen i nordøst. Udenfor voldene koncentrerer den sparsomme forstadsbebyggelse sig i små enklaver omkring indfaldsvejene.

50. Dessinateur Køhnke:
"Plan af Kjøbenhavns Fæstning med Staden og en Deel af Omegnen", 1813
tusch, vandfarve
142 x 136 cm
Københavns Bymuseum

Voldene mistede efterhånden deres egentlige militære funktion men bestod som et markant landskabeligt terræn og som promenadestrækning for byens borgere. Ekspansionen udenfor voldene fandt først for alvor sted efter 1856, da byen ophørte med at være fæstning. Den skarpe grænse mellem by og land, der ses på Messmanns prospekt, forsvandt lidt efter lidt.

51. Ludvig Messmann (1826-1893):
Udsigt fra Valby bakke mod København
olie på lærred
34 x 51 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg
52. C.W. Eckersberg (1783-1853):
Volden ved Nørreport set inde fra byen, 1807
olie på lærred
30 x 38 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg

Hornbechs konsumptions- og havnekontorer

Disse små embedskontorer, der tjente til opkrævning af afgifter og told, var strategisk placeret ved indfaldsvejene udenfor byens porte og ved havnen. I det arkitektoniske udtryk markerer de tydeligt deres officielle karakter. Borderne er tegnet af Christian Hornbech (1772-1855), kgl. bygningsinspektør og elev af Harsdorff og Meyn.

Den enkle og stramme klassicisme sættes her i perspektiv af Fattig-Holms små figurscenerier. Til Charlottenborgudstillingen havde Hornbech selv valgt at lade Holm supplere hans egne tørre bygningstegninger med disse livlige og maleriske prospekter.

53. C. Hornbech:
Konsumptionskontoret på Amagerbro, ombygget 1829
facade
tusch, vandfarve
320 x 465 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
54. H.G.F. Holm:
Konsumptionskontoret på Amagerbro, ca. 1830
akvarel
284 x 424 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
55. C. Hornbech:
Konsumptionskontoret udenfor Nørreport, ca. 1830
facade
tusch, vandfarve
490 x 610 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
56. H.G.F. Holm:
Konsumptionskontoret udenfor Nørreport, ca. 1830

akvarel
300 x 465 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv

57. H.G.F. Holm:
Vægterhuset på Toldboden, ca. 1830
akvarel
268 x 396 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv

58. H.G.F. Holm:
Havnekontoret på Christianshavn, ca. 1830
akvarel
205 x 284 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv

DET BRÆNDER...!

København skulle gentagne gange plages af brandkatastrofer. På kortet indikerer det gule område omfanget af branden på Christiansborg Slot i 1794, det orange den store bybrand i 1795 og det røde ødelæggelserne ved bombardementet i 1807. Flere af tidens kunstnere skildrede de ulykkelige begivenheder i en blanding af fascination, frygt og forfærdelse.

59. Kort over København med markeringer af de tre brande i 1794, 1795 og 1807

Slotsbranden

I 1794 udbrød der brand på Christiansborg Slot i fløjen mod den nuværende Rigsdagsgård. Da der ingen brandmure fandtes, løb ilden løbsk i de kongelige gemakker og bredte sig hurtigt til Slotskirken. Kun ridebaneanlægget, der stod oplyst i natten af flammerne, blev reddet. Kanalen, der omkranser Slotsholmen fungerede som brandbælte og forhindrede både brand og panik i at sprede sig til byen.

60. C.D. Fritzsch (1765-1841):
Christiansborg Slots brand set fra Vigantsgade, 1794
fotokopi af gouache
signeret: C.D. Fritzsch
275 x 340 mm
Københavns Bymuseum

61. G.L. Lahde (1765-1833):
Christiansborg Slots brand set fra Højbro, 1794
stik
163 x 205 mm
Københavns Bymuseum

Branden 1795

Bybranden i 1795 startede i flådens tømmerlager i den såkaldte Dellehauge på Gammelholm. Her blussede ilden hurtigt op, fodret af de brandbare materialer, og bredte sig snart til de nærliggende admiraltetsbygninger. En kraftig østlig vind førte ilden i en uhæmmet vandring ind over byen. Den vifteformede ødelæggelse, der omfattede så markante bygninger som Nikolaj kirke og rådhuset mellem Gammel- og Nytorv, blev først bragt til standsning ved Vester- og Nørrevold.

62. Ubek.:
Brandens udbrud på Gammelholm, 5. juni 1795
farvelagt stik e. tegning af C.F. Stanley
265 x 360 mm
Københavns Bymuseum

63. C.F. Stanley (1738-1813):
Admiralitetets brand, 1795
stik
380 x 320 mm
Københavns Bymuseum

64. A. Flint (1767-1824):
Brand set fra Slotspladsen mod Nikolaj Kirke og Admiraltetet, 1795

- farvelagt stik e. tegning af C.F. Stanley
220 x 400 mm
Københavns Bymuseum
65. Ubek.:
Nikolaj tårn brænder
olie på lærred
48 x 38 cm
Københavns Bymuseum
66. G.L. Lahde:
Bybrandens andens dag
farvelagt stik e. tegning af C.D. Fritsch
135 x 175 mm
Københavns Bymuseum
67. Ubek.:
Rådhusets brand
olie på træ, efter stik af G.L. Lahde
25,5 x 35 cm
Københavns Bymuseum
- Branden nåede at hærge i 3 dage og gjorde henved 6000 borgere husvilde, som man kom til hjælp ved at opføre barakbyer. En af disse, Frederiks Koloni, lå for foden af Christiansborg Slot, hvor andre husvilde havde søgt ly i de kælder og trapperum, som stod tilbage efter slotsbranden.
68. J.G. Friedrich (ca.1742-1809):
Udsigt fra Vesterport over byen efter branden 1795
stik
191 x 313 mm
Københavns Bymuseum
69. G.L. Lahde:
De husvilde på volden ved Teglgårdsstræde
stik efter tegning af C.G. Fritsch
172 x 220 mm
Københavns Bymuseum

70. J.G. Friedrich:
Frederiks Koloni ved Christiansborg Slot
stik
167 x 281 mm
Københavns Bymuseum

Bombardementet 1807

Danmarks vakkende rolle i magtspillet mellem Frankrig og England førte i 1807 til, at englænderne belejrede København og kort tid senere indledte et heftigt bombardement - verdens første terrorbombardement med brandbomber og -raketter.

Øjenvidneskildringer beretter, at bomberne tordnede, himlen glimtede af raketter og folkene skreg i gaderne på "den rædsomste nat" under angrebet. Borgere, der flygtede fra deres brændende hjem slæbte af sted med dyner og andet værdifuldt gods, der kunne sikre overlevelse andetsteds. Ødelæggelserne var koncentreret i Latinerkvarteret omkring Vor Frue kirke, som udbrændte.

71. J.F. Clemens (1748-1831):
"Den rædsomste nat i Kiøbenhavn natten mellem 4. og 5. sept. 1807"
fotokopi af akvatinte efter C.A. Lorentzens maleri
324 x 430 mm
Københavns Bymuseum
72. G.L. Lahde:
"Vor Frue Taarns Brand Natten mellem 4. og 5. September 1807" set fra Landemærket
fotokopi af farvelagt stik efter C.W. Eckersbergs maleri
290 x 225 mm
Københavns Bymuseum
73. I.M. Wagner:
"Bombardement von Copenhagen in der Nacht von IVten zum Vten September MDCCCVII", set

fra Vor Frelser kirkes tårn
fotokopi af gouache
590 x 435 mm
Københavns Bymuseum

74. J.P. Møller (1783–1854) og C.W. Eckersberg:
Ruinerne på Gråbrødre Torv, i baggrunden Vor
Frue kirkes ruin, 1808
olie på lærred
47,4 x 60,4 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg
75. I.M. Wagner:
"Ansicht von nordlichen Stadtviertel in Copenhagen
nach der Capitulation vom VI Septe. MDCCCVII"
fotokopi af gouache
590 x 435 mm
Københavns Bymuseum
76. Christian David Gebauer (1777–1831)
Nørregade set fra hjørnet af Nørrevoldgade, 1807
tusch
signeret: Gebauer 1807
400 x 614 mm
Københavns Bymuseum

BYGGEBOOM

Genopbygningen efter den store bybrand i 1795 foregik i et umådeligt effektivt tempo indtil omkring 1800, hvor den afmattede økonomi dæmpede aktiviteterne. Ingen havde drømt om, at Harsdorffs mønsterhus på Kongens Nytorv skulle få så stor indflydelse. At han havde ramt den rigtige tone, beviste nu de utallige borgerhuse, der skød op på byens brandtomter - alene i de første fem år over 1000 bygninger. De harsdorffske facademaer med betoning af yderfagene og pilastermotiver dukkede overalt op i variationer tilpasset byherrens og arkitektens smag.

Byens klassicistiske husrækker tegnede sig flere steder som homogene vægge i rolige rytmer, uden dog at være præget af den stramme ensretning som byggeregulativet f.eks. havde forlangt i Frederiksstaden. Der opstod en diskret afveksling mellem de individuelle huse og deres forskellige klassiske elementer, så der blev skabt liv i de egale toner.

De væsentligste restriktioner som man af brandhensyn satte på byggeriet var, at den maksimale hushøjde skulle bestemmes af gadebredden, og at facaderne skulle skæres skråt af ved gadehjørnerne for at give plads til brandkøretøjernes færdsel.

Symmetrien var en af klassicismens absolutte dyder, som skulle bringe ro, styrke og klarhed frem i arkitekturen. I flere facader tvinges symmetrien ind ved forskellige kunstgreb, som f.eks. at gentage stueetagens portbue som blænding ved vinduespartiet i det modsatte yderfag.

Mange af tidens bygmestre var også akademiuddannede arkitekter. Selv håndværkerlærlinge fulgte tegneundervisning på Akademiet, hvor de fik begreb om 'den gode smag'. Dette afspejles i byens mange tømrer- og murermesterhuse, hvor både en håndværksmæssig kunnen og sikker æstetisk fornemmelse kommer til udtryk.

Et hus under opførelse

Denne scene må have præget byen overalt under genopbygningen, selvom Esplanaden 6 blev opført allerede i 1785. Tømrerne arbejder på tagværket, mens murerne trækker stukprofiler på facaden. Bygherren, ankersmed Hans Caspersen og hans viv betragter stolt huset nede fra gaden, mens arkitekten, formentlig Andreas Kirkerup, står oppe på hovedgesimsen med sin pibe i munden og sin vinke i hånden.

77. Ubek.:
Esplanaden 6 under opførelse
olie på træ

55 x 148,5 cm
Privateje

På denne rekonstruktionstegning af den lange husrække på Amagertorv ses tydeligt, hvordan de individuelle facade-løsninger og husstørrelser former sig til et helt og harmonisk udtryk.

78. Jens Chr. Varming:
Rekonstruktion af Amagertorv 1-33 omkring 1800
forstørret fotokopi e. *Historiske Huse i det gamle København*, 1972

Borgerhuse og gårde

Blandt den ikke store og tilfældigt bevarede mængde af bygningstegninger til borgerhusene vises her et repræsentativt udvalg. Flere har myndighedernes påtegning, og mange bærer præg af brug på byggepladsen.

79. Ubek.:
Borgerhus med smigfag
facader
tusch, vandfarve
294 x 540 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
80. Ubek.:
Borgerhus på tre fag
planer, snit og facader
tusch, vandfarve
362 x 315 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
81. Johan Andreas Meyer (1783-1822):
Vimmelskaftet 34
snit og facade
tusch, vandfarve
82. Ubek.:
Borgerhus på fem fag
facade
tusch, vandfarve
333 x 220 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
83. Ubek.:
Borgerhus på syv fag
planer, snit og facader
tusch, vandfarve
455 x 578 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
84. C.C. Martens (1754-1820):
Kronprinsensgade 5, opført 1803-05
snit og facade
tusch, vandfarve
465 x 380 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
85. Ubek.:
Opmåling af St. Strandstræde 18, Waagepetersens
gård, opført 1792-93 af J.M. Quist
facade
tusch, vandfarve
369 x 342 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
86. J.M. Quist (1755-1818):
Ved Stranden 14, Gustmeyers Gård, opført 1796-97

undertegnet: J. Andr. Meyer
502 x 349 mm
Københavns Bymuseum

- planer og facader
tusch, vandfarve
undertegnet: J.M. Quist
500 x 710 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
87. Ubek.:
Fornem gård
facade
tusch, vandfarve
375 x 469 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
88. Andreas Hallander (1755-1828):
Bredgade 33, opført 1794
facade
tusch, vandfarve
undertegnet: O. Giødesen (bygherre), A. Hallander
345 x 397 mm
Københavns Bymuseum
89. Ubek.:
facade
tusch, vandfarve
355 x 340 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
90. C. Berlin:
Firefagshus i Skt. Peders Stræde, 1847
plan, snit og facade
tusch, vandfarve
undertegnet: C. Berlin
420 x 560 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
91. C.C. Martens:
Farvergården Amagertorv 15, opført 1799-1800
plan, snit og facade
- tusch, vandfarve
328 x 465 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
92. Ubek.:
To borgerhuse
planer og facade
tusch, vandfarve
355 x 465 mm
Københavns Bymuseum
93. Peder Malling (1781-1865):
Borchs Kollegium, St. Kannikestræde 12, opført
1823-24
snit og facade
tusch, vandfarve
undertegnet: 1823 Malling
355 x 515 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv
94. C.C. Martens:
Lavendelstræde 2 / Kattesundet 18, opført 1802
planer og facader
tusch, vandfarve
472 x 432 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
95. Model af hus, hjørnet af St. Kirkestræde og Admiral-
gade, idag Nikolaj Plads 24, ca 1830
malet træ og karton
52 x 39 cm
Københavns Bymuseum
- En ny gade*
Boye Junge, byens førende tømrermester, erhvervede i
1783 den gamle reventlowske gård på Købmagergade og
anlagde Kronprinsensgade. På projektet ses et 'brækket'

hjørne, første gang man træffer dette karakteristiske træk, der blev lov i 1795. På flere af de foreslåede plantyper har han skabt lys og luft ved at vende gårdene mod hinanden.

96. Johan Peter Boye Junge:
Forslag til anlæg og bebyggelse af Kronprinsensgade, ca. 1783
tusch
823 x 603 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk Arkiv

Rawert på Sankt Annæ Plads

Med den rige gård, Sankt Annæ Plads 5, viste stadsarkitekt og akademiprofessor J.H. Rawert (1751-1823) i 1796, at han havde lært hele det harsdorffske repertoire fra Kongens Nytorv. Facaden er næsten overmættet med både pilastre, kvaderfugning, balustrader og trekantfrontoner. I 1801 opførte han med nr. 11 en næsten identisk gård, hvilket udløste kritik for uopfindsomhed fra Abildgaard.

97. C.F. Christensen (1798-1882):
Sankt Annæ Plads, 1828
akvarel
185 x 245 mm
tegningen er forlæg til dekoration af desserttallerken udført til Frederik VI
Den kongelige Porcelainsfabriks samling, Royal Scandinavia

Efter bombardementet 1807

Mange af de huse, der blev opført efter bombardementet fremstod ganske enkle, måske med en båndfrise mellem stue og 1. sal. Det var fattige tider, og boligmanglen fik husene til at skyde i vejret - især her i byens udkant.

98. H.G.F. Holm:
Parti fra Nørrevoldgade mellem Nørregade og Larslejsstræde, ca. 1845
akvarel

152 x 192 mm
Københavns Bymuseum

Tutein-familiens ejendomme

I 1822-23 tegnede Fattig-Holm en række prospekter af Tutein-familiens ejendomme. Tegningernes format, der er usædvanligt stort for kunstneren, indikerer, at de skulle ophænges i den rige købmandsfamilies fornemme huse. Man præsenteres for de fine bymiljøer og for husene, som er opført af tidens bedste bygmestre, der beherskede det harsdorffske formsprog.

99. H.G.F. Holm:
Parti fra Bredgade ved nr. 38, ca. 1823
Huset er opført 1801-02 af A. Hallander
sepia
263 x 369 mm
Københavns Bymuseum
100. Parti fra Dronningens Tværgade set mod Bredgade, ca 1823
De fire huse til højre, Dronningens Tværgade 3, 5, 7 og 9, blev opført af H.C. Ondrup 1793-94
sepia
260 x 368 mm
Københavns Bymuseum
101. Johann Friederich Tuteins Gård, Vimmelskaftet 47, hjørnet af Badstuestræde, ca. 1823
Huset er opført af J.M. Quist, 1799-1801
sepia
275 x 365 mm
Københavns Bymuseum
102. Thierry Diederich Tuteins Gård, Vimmelskaftet 39, ca. 1823
sepia
276 x 386 mm
Københavns Bymuseum

EN PARKGADE

I 1795 forærede kronprins Frederik en bred stribe af den østlige ende af Kongens Have til byen. Kronprinsessegade blev anlagt, og indtægten ved salg af grundstykkerne gik i den kasse, som skulle betale erstatning til byens grundejere, der havde lidt tab i forbindelse med gadeudvidelser efter branden.

Peter Meyn tegnede de små butikspavilloner, der ligger som kubiske punkter mellem jerngitre og stenpiller og danner en åben grænse mellem haven og den nye gade. Han var også mester for de to nye porte til haven.

Husrækken står som en konsekvent og helstøbt væg af individuelle klassicistiske huse, der definerer et præcist og stramt rum, som taler til haven. Husene er tegnet i Harsdorffs stil af arkitekter som J.H. Rawert, A. Hallander og J.M. Quist, der også ofte stod som bygherrer.

103. Kronprinsessegade 2-38
opmåling fra Kunstakademiets Arkitektskole, 1951
fotokopi
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
104. Plan af Kongens Have, 1784
opmålt af de kgl. landkadetter, tegnet af C. Hauch
tuschk, vandfarve
420 x 297 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
105. C. Schlegel:
Plan af Kongens Have, 1843
tuschk, vandfarve
436 x 325 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
106. Peter Meyn:
Port til Kongens Have på hjørnet af Gothersgade
og Kronprinsessegade
plan og opstalt
tuschk, vandfarve
undertegnet: Meyn 1802
260 x 337 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
107. Peter Meyn:
Gitter og to pavilloner mod Kronprinsessegade
opstalt
tuschk, vandfarve
undertegnet: 1802 Meyn
265 x 337 mm
Københavns Bymuseum
108. Peter Meyn:
Port til Kongens Have i Kronprinsessegade
plan og opstalt
tuschk, vandfarve
Undertegnet: 1802 Meyn
337 x 265 mm
Københavns Bymuseum
109. H.G.F. Holm:
Parti af Kronprinsessegade, 1848
akvarel
200 x 220 mm
Davids Samling
110. H.G.F. Holm:
Kronprinsessegade set fra Kongens Have, ca. 1830
akvarel
167 x 233 mm
Københavns Bymuseum

111. Ubek.:
Indgangen til Kongens Have i Kronprinsessegade
olie på træ
13,7 x 15,2 cm
Københavns Bymuseum

HARSDORFFS SIDSTE VÆRKER

Harsdorff døde i 1799, men hans skaberkraft blomstrede usvækket i de sidste leveår. Flere væsentlige projekter blev realiseret, mens andre desværre blev på papiret. Han udvidede sit formrepertoire med detaljer fra de græske templer, som først for nylig var blevet mere almindelig kendt gennem publikationer. Han tilføjede mere fylde og volumen i flere af disse sene værker, uden dog at de delikate og sprøde flader forsvandt. Liniernes grafiske kvaliteter kom stadig til udtryk i facadernes lave relief.

Frederikskirken

Harsdorff blev i 1796 bedt om at give forslag til fuldendelse af Frederikskirken, efter at byggeriet havde ligget stille siden 1770. Centralkirkens vældige volumen, der krones af en kuppel, har Pantheon som sit åbenlyse forbillede. Harsdorff døde, før parafrasen kunne opføres. Kirken kunne først indvies hundrede år senere, fuldført af Ferdinand Meldahl.

112. C.F. Harsdorff:
Forslag til fuldførelse af Frederikskirken (Marmorkirken), 1798
Interiørperspektiv
tusch
451 x 470 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Kolonnaden ved Amalienborg, 1794

Da branden på Christiansborg Slot i 1794 tvang kongefa-

milien til at gøre residens på Amalienborg, fik Harsdorff til opgave at skabe en korridor mellem kongens og kronprinsens palæer. Han opførte en kolonnade, hvor korridoren gemmer sig øverst. På trods af sit klassicistiske formsprog lader den sig smukt integrere i et ellers sårbart rokokoensemble. Harsdorffs dattersøn, den unge arkitekt Schaper, udførte tegningen fra Kolonnadens indre før sin død som kun 24-årig.

113. C.F.H. Schaper (1798-1822):
Perspektiv set på tværs af Kolonnaden
tusch, vandfarve
476 x 555 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
114. Ubek.:
Opmåling af Kolonnaden
facade mod Slotspladsen
tusch, vandfarve
288 x 496 mm
Rigsarkivet
115. Plan og tværsnit
tusch, vandfarve
226 x 471 mm
Rigsarkivet

Erichsens Palæ

Harsdorffs scenografiske talent fornemmes både i Kolonnadens forstærkende perspektiv og i tempelfronten på Erichsens Palæ, der tager del som teatralisk element i scenariet på Kongens Nytorv. Bygningen tager sig herfra ud som en massiv blok, men på planen ses, at der i virkeligheden er tale om et vinkelhus. De joniske frisøjler af sten vidner om den rige bygherres ambitioner.

116. C.F. Harsdorff:
Erichsens Palæ, Holmens Kanal 2-4, 1797-99

plan stueetage, facade mod Kanalen, facade mod Kongens Nytorv
tusch

undertegnet: Haff 1797 i Septbr
492 x 587 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

117. C.F. Christensen:

Det kongelige Teater og Erichsens Palæ, ca. 1825-30
bly, tusch
175 x 240 mm
undertegnet: C.F. Christensen
Københavns Bymuseum

118. Erichsens Palæ, facaden mod Kongens Nytorv

ældre fotografi
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Peschiers Gård

Harsdorff opførte ca. 1796 den store bygning i rød blankmur for en anden rig handelsmagnat, Pierre Peschier. Det usædvanlige facademateriale afspejler Harsdorffs evne til nytænkning indenfor klassicismens formsprog, hvor pudsede flader ellers var normen. Her ses både tempelgavlmotivet med pilastre og sidebetoning i form af søjleportaler.

I 1849 forhøjede Hetsch bygningen med en etage, men foretog først en opmåling af Harsdorffs facade. På prospektet og det gamle fotografi er det tydeligt, at huset også i størrelse skiller sig ud fra den almindelige borgerhusrække.

119. G.F. Hetsch:

Opmåling af Peschiers Gård, Holmens Kanal 12
plan og snit af ydermur samt facade
tusch, vandfarve
undertegnet: Hetsch 1849
479 x 623 mm

Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

120. H.G.F. Holm:

Peschiers Gård med Christiansborg Slot i baggrunden, ca. 1851
akvarel
221 x 329 mm
Københavns Bymuseum

121. Holmens Kanal med Peschiers Gård længst mod hø.

Ældre fotografi
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Løveapoteket og Hoftveds Gård

På Peschiers Gård, Løveapoteket og Erichsens Palæ mod kanalen varierer Harsdorff pilastermotivet. På projektet for Hoftved, der ikke blev fulgt ved opførelsen, er smigfaget særligt fremhævet. Huset skulle leve op til den dominerende genbo, Erichsens Palæ, og ikke forsvinde visuelt i det dengang smalle, dybe rum mod Kongens Nytorv.

122. C.F. Harsdorff:

Løveapoteket, Amagertorv 33, 1796
facade mod Amagertorv
tusch
undertegnet: Haff inv. 1796
306 x 195 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

123. C.F. Harsdorff:

Hoftveds Gård, hjørnet af Reverensgade (nu Laksegade) og Vingårdsstræde
facade og smigfag mod Reverensgade (udsnit)
fotokopi af tegning
618 x 890 mm
H.M. Dronningens Håndbibliotek

C.F. HANSEN PÅ SLOTSHOLMEN

C.F. Hansen var Harsdorffs mest talentfulde elev. Hans stil ligger i forlængelse af sin læremesters, men ved at reducere kraftigt i de dekorative elementer og fokusere på bygningen som masse og volumen introducerer han her i landet en ny puristisk og robust klassicisme.

I kunstnerisk kvalitet ragede C.F. Hansen højt op over sine kolleger og i kraft af sin lange karriere - med høje embeder som professor, akademi direktør og overbygningsdirektør - fik han massiv indflydelse på samtidens arkitektur. Han var periodens absolutte topfigur.

Den unge C.F. Hansen havde opnået et solidt fæste som landbygmester i Holsten og markeret sine åbenlyse evner som palæ- og villaarkitekt for de hamburgske rigmænd. Det var med denne baggrund, at han i 1800 blev bedt om at give forslag til genbygningen af Christiansborg Slot samt til et nyt Råd- og domhus i København.

Christiansborg slot, 1803-33

Christiansborg Slots brand i 1794 efterlod Häussers firefløjede barokbygning som udbrændt ruin. C.F. Hansen stod med genopførelsen overfor en bunden opgave, hvor han måtte genbruge de mure, som ilden havde skånet. På planen af dameetagen er de eksisterende mure markeret i sort og C.F. Hansens tilføjelser i lyserød.

124. C.F. Hansen:

Facade mod Slotspladsen
perspektiv
tusch, vandfarve
475 x 915 mm
Christiansborg Slotsforvaltning

125. Facade mod Ridebanen

perspektiv
tusch, vandfarve

475 x 915 mm

Christiansborg Slotsforvaltning

126. Korintisk pilasterkapitel til gårdsidens midtrisalitter tusch
påskrevet (bagsiden): Denne tegning approberes, København, d.1ste September 1809. Frederik R
914 x1080 mm
Rigsarkivet
127. Plan af dameetagen (stueetagen) med projekteret haveanlæg
tusch, vandfarve, bly
påskrevet: Aproberet Christian R
undertegnet: C.F. Hansen inv. 1803
584 x 797 mm
Rigsarkivet
128. Snit gennem sidefløje med opstalt af hovedfløjens gårdside
tusch
963 x 610 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
129. Hovedgesims over facadens midtparti mod Slotspladsen
tusch, vandfarve
650 x 935 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk Topografisk arkiv
130. Snit gennem hovedfløj og kolonnade med opstalt af sidefløjens gårdside
tusch, vandfarve
Påskrevet: Aprobiret. Christian R
Undertegnet: C.F. Hansen inv. 1803
565 x 802 mm
Rigsarkivet

Kongeporten

C.F. Hansen lader nye søjler og pilastre beklæde de gamle murpiller i stedet for, som angivet på planen af dameetaagen, at genbruge hele Kongeportens indre kolonnade.

131. Perspektiv fra det indre af Kongeporten (porten mod Slotspladsen)
tusch
440 x 494 mm
Københavns Bymuseum
132. Plan af Kongeporten
tusch
697 x 620 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk Topografisk arkiv

Kolonnaden

Det største indhug, der blev gjort i bygningsmassen, var en delvis nedrivning af ridebanefløjen. Her blev i stedet opført en luftig kolonnade, som styrkede de perspektiviske virkninger og satte bygningskroppene i spil med hinanden.

133. Perspektiv fra kolonnadens indre
tusch, vandfarve
528 x 408 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

C.F. Hansen rensede ud i det tidligere slots fortættede facader og fremhævede de nøgne murpartier ved at reducere antallet af vinduer. De dekorative elementer er behandlet nuanceret men behersket, så der opstår et stringent spil mellem murhuller, flader og fremspring. På den måde lykkedes det Hansen med forenklingens kunst at forvandle slottets barokke temperament til kølig klassicisme.

På disse fire imponerende tegninger i kolossalt format viser C.F. Hansen, hvorledes facadernes udtryk skulle varieres hele slottet rundt.

134. Facadeudsnit af midtrisalit mod Slotspladsen
tusch, vandfarve
2010 x 622 mm
Rigsarkivet
135. Facadeudsnit af siderisalit mod Slotspladsen eller gavl mod Ridebanen
tusch, vandfarve
2073 x 566 mm
Rigsarkivet
136. Facadeudsnit af normalparti
tusch, vandfarve
2109 x 579 mm
Rigsarkivet
137. Facadeudsnit af hovedfløjens midtrisalit mod Slotsgården
tusch, vandfarve
2072 x 597 mm
Rigsarkivet

Slotskirken

Den endelige beslutning om at genopføre en slotskirke lod vente på sig, og først i 1810 fremlagde C.F. Hansen sit forslag, hvor ruinerne genbrugtes. Det arkitektoniske formsprog i slots- og kirkefacaderne har fælles klangbund, men kirken markerer sig samtidig som et selvstændigt volumen, der både lever op til sin funktion og den unikke placering mellem slottet, Højbro Plads og kanalgaderne.

138. Perspektiv af Christiansborg Slot og Slotskirke
tusch, vandfarve
513 x 870 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
139. Perspektiv set fra Højbro Plads
tusch, vandfarve

456 x 645 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Kirkens indgangsfacade

C.F. Hansen var blevet præsenteret for mange værker under sit studieophold i Italien, som han kunne hente inspiration fra. Mindelser om modermonumentet Pantheon og rekonstruktionen af Tor de Schiavi er tilstede i de enkelte bygningsdele, men den formfuldendte skikkelse og proportioneringen er C.F. Hansens egen.

140. Facade mod Slotspladsen
tus, vandfarve
påskrevet: Vi approbere allernaadigst denne Tegning.
Kiøbenhavn 1ste Januar 1811. Frederik R.
undertegnet: C.F. Hansen inv. 1810
588 x 504 mm
Rigsarkivet

Maleren H.D.C. Martens (1795-1864) var specialist i arkitekturprospekter. Her har han skildret Slotskirkens interiør med den hvide stuk og de gule vægge i kunstmarmor.

141. H.D.C. Martens:
Slotskirkens interiør, o. 1830
olie på lærred
signeret: H.C. Martens
39 x 35 cm
Københavns Bymuseum

Facaden mod kanalen

Planens opdeling afspejler sig konsekvent i facaden, hvor centralrummets to brede tøndehvælv svarer til de svage risalitter. I forhold til tegningen forenklede Hansen facaden ved opførelsen, idet han udelod de mellemste lave vinduer og sænkede overetagens vinduer til båndgesimsen.

142. Facade mod kanalen
tus, vandfarve
påskrevet: Vi approbere allernaadigst denne Tegning.
Kiøbenhavn 1ste Januar 1811. Frederik R.
undertegnet: C.F. Hansen inv. 1810
583 x 833 mm
Rigsarkivet

Kuplen

På snittegningen kan man se, at kuplen er konstrueret som en dobbeltskal, hvorved den harmonerer både med eksteriør og interiør. Inde forholder den rene kassetterede halvkugle sig til det centrale kirkerum, og ude forholder den lave kuppelkalot sig til den lange bygningsklump. Kuplen er dog så høj at den kan ses på afstand, hvilket Hansen lagde stor vægt på.

143. Længdesnit
tus, vandfarve
påskrevet: Vi approbere allernaadigst denne Tegning.
Kiøbenhavn 1ste Januar 1811. Frederik R.
undertegnet: C.F. Hansen inv. 1810
583 x 833 mm
Rigsarkivet

Planer

C.F. Hansen formåede med sin geniale planløsning at forene den eksisterende basilikale form med et centralkirkerum under den store kuppel. Han rykkede det tidligere kirkerum et fag frem mod Slotspladsen for at styrke symmetrien og lade kuplen rejse sig i bygningens midtpunkt.

144. Plan af pulpitur
tus, vandfarve, bly
påskrevet: Vi approbere allernaadigst denne Tegning.
Kiøbenhavn 1ste Januar 1811. Frederik R.
undertegnet: C.F. Hansen inv. 1810
617 x 955 mm
Rigsarkivet

145. Grundplan
tusch, vandfarve
påskrevet: Vi approbere allernaadigst denne Tegning.
Kiøbenhavn 1ste Januar 1811. Frederik R.
undertegnet: C.F. Hansen inv. 1810
616 x 970 mm
Rigsarkivet
146. Jonisk søjlekapitæl til Slotskirkens ydre søjleforhal
(eller til slottets portal mod ridebanen)
sideopstalt
tusch, vandfarve
647 x 995 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk Topografisk arkiv
147. Jonisk søjlekapitæl til Slotskirkens ydre søjleforhal
opstalt
tusch, bly
909 x 911 mm
Rigsarkivet
148. Model af Slotskirken
gips
15,5 x 31 x 17 cm
Slots- og Ejendomsstyrelsen
149. Model af jonisk søjlekapitæl til Slotskirkens ydre
søjleforhal
mål 1:1
gips
160 x 135 x 73 cm
Slots- og Ejendomsstyrelsen

C.F. HANSEN PÅ NYTORV

Den løbske ildebrand i 1795 skånedes heller ikke det lille rådhus, der lå mellem Gammeltorv og Nytorv. Alternative placeringer for et nyt blev drøftet grundigt. Man overvejede bl.a. at indlogere sig i Christiansborg slot, inden man besluttede sig for det gamle Vajsenhus' brandtomt. C.F. Hansen, der blev bedt om at give forslag til et nyt hus, foretrak Nytorv og desuden at de tre funktioner, råd- dom- og arresthus blev sammenkoblet.

Råd- og domhus med Arresthus, 1803-15

C.F. Hansen var her fri for ruinernes dominans og opførte 1803-16 en bygning, der tegner sig som hans hovedværk. Ved modtagelsen af forslaget komplementerede kommissionen projektet med "Bygningernes Facade forekommer os at forene Værdighed med Simplicitet, og ganske at udtrykke Characteren af deres Bestemmelse".

Inspireret af den norditalienske renæssancearkitekt Andrea Palladio har facaden mod Nytorv en typisk klassisk tredeling - en monumental søjlefront i midten flankeret af neutrale sidepartier.

Situationsplanen viser med mørk farve alle de grunde, der udover Vajsenhuset blev opslugt af det nye råd- dom- og arresthus. For at få mere regulære facadelinier flyttede C.F. Hansen Slutterigaden så den løber vinkelret på Nytorv.

150. Facade mod Nytorv
tusch, vandfarve
298 x 621 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

151. Situationsplan
tusch, vandfarve
512 x 669 mm
Rigsarkivet

Pladsen og huset

Ved at trække bygningen tilbage i pladsens periferi åbnede man for et nyt, smukt og klart byrum. Søjlefronten træder alene ud på pladsens gulv, så bygningskroppen sættes i relief. Husets monumentalitet kan derved både opleves frontalt på tværs af pladsen og over eck, når man betragter det fra Gammeltorv og Nørregade.

152. Perspektiv af Råd- og domhus
tusch, vandfarve
580 x 900 mm
Københavns Bymuseum

Planen

I den komplekse plan har Hansen organiseret rummene i hovedakser parallelt med Slutterigade. Det vinkelrette system brydes af facadeflugten med Kattesundets og Hestemøllestrædes skæve forløb. Fire gårde er skåret ud af bygningsmassen for at bringe dagslys til huset. Planen er asymmetrisk omkring midtaksen. Denne uklassiske realitet formåede Hansen at camouflere ved at lade portbuen til højre stå som pendant til buen over Slutterigade til venstre.

153. Plan af stueetage i Arresthuset og Råd- og domhuset
tusch, vandfarve
647 x 845 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv

Interiøret

På de store snittegninger kan man både aflæse de mange rumindretninger og beundre Hansens forskelligartede trappeopløsninger.

154. Snit gennem søjleforhallen, vestibulen, magistratens mødesal og trappen mod Kattesundet
tusch, vandfarve
undertegnet: C.F. Hansen inv 1803
539 x 1129 mm
Rigsarkivet

155. Snit gennem Arresthuset, Slutterigade og Råd- og domhuset
tusch, vandfarve
undertegnet: C.F. Hansen inv 1803
608 x 765 mm (ve. del), 590 x 918 mm (hø. del)
Rigsarkivet

Vestibulen

Vestibulen er et af husets fornemste kompositioner med fuldendt proportionering og smukke detaljer. Glatte doriske søjler afgrænser den lavere sidegang, hvor tre markante døre fører ud til søjleforhallen.

156. Tværsnit i vestibulen set mod søjleforhallens døre
tusch, vandfarve
778 x 579 mm
Rigsarkivet

Søjleforhallen

Trapperne, der leder op til selve indgangen, er trukket ind bag søjlerne, så ankomsten foregår i en glidende overgang fra plads til hus - fra ude til inde. Her viser Hansen sit mesterskab både i de store enkle former og i de klassiske detaljers minutøse linier.

157. Plan af loftet i søjleforhallen
tusch, vandfarve
655 x 1013 mm
Rigsarkivet
158. Snit gennem søjleforhallen
tusch, vandfarve
825 x 628 mm
Rigsarkivet
159. Loftsgesims i søjleforhallen
tusch, vandfarve
545 x 940 mm
Rigsarkivet

160. Frise og arkitrav under loft i søjleforhallen
tusch, vandfarve
626 x 939 mm
Rigsarkivet

Døren mod Kattesundet

Midt på den lange og neutrale facade mod Kattesundet markerer den monumentale doriske dørindfatning, at her skulle magistratens høje herrer betrede huset.

161. Dør i facaden mod Kattesundet
tusch, vandfarve
956 x 608 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Arresthuset

Værdigheden mod Nytorv forvandles til et frygtindgydende udtryk i Arresthusets facader. De svære og tillukkede mure med de tunge detaljer fortæller utvetydigt om den dystre alvor i den bagvedliggende funktion.

162. Arresthusets gavl mod Nytorv
tusch, vandfarve
626 x 987 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv
163. Arresthusets facade mod Slutterigade
tusch, vandfarve
630 x 811 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv

Slutterigade

Fængselsscenografien fuldendes af de to forbindelsesgange, der slår bro over Slutterigade.

164. Perspektiv af Slutterigade set fra Kattesundet
tusch, vandfarve
412 x 504 mm

Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Balsgaards prospekt

Balsgaards lille prospekt med sin hyggelige biedermeierstemning står i mærkelig kontrast til C.F. Hansens egne grandiose og alvorstunge tegninger. Dette modsætningsforhold mellem guldalderkunsten og arkitekternes egne opfattelser ses ofte.

165. Carl Balsgaard (1812-1893):
Prospekt af Nytorv set fra Gammeltorv, 1839
olie på lærred
23 x 33 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg

Byens gave til C.F. Hansen

Som tak for det fuldførte Råd- og domhus skænkede byen C.F. Hansen et fornemt taffelur af forgyldt bronze, tegnet af G.F. Hetsch og udført hos tidens bedste mestre i Paris. Den tronende kvinde symboliserer København med byvåbnet og det gamle rådhus indgraveret i attributterne. C.F. Hansen tegnede selv piedestalen i mahogni med intarsia i citrontræ og to liggende bronzeløver.

166. Taffelur, tegnet af G.F. Hetsch, ca. 1820
forgylt bronze
signeret: Thomire & Cie à Paris, J.J. Lepaute H^{er}
sokkel af marmor, bronzeplade med inskriptionen
CURIAE ARCHITECTO GRATA CIVITAS
(dvs byens råd og borgere takker arkitekten)
højde 55 cm, diameter 30 cm
- piedestal, tegnet af C.F. Hansen
mahogni med intarsia, bronze
126,5 x 102 x 44,5 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg

Råd- og domhusets ur

Hansen var ingen ynder af de traditionelle rådhusure men tegnede dog et enkelt ur til Råd- og domhuset. Det blev opsat i en niche over døren i Hof- og stadsrettens sal.

167. Ur i Hof- og stadsrettens sal
forgylt træ og bronze
58 x 113,5 x 27 cm
Københavns Byret
168. Ur til Hof- og stadsrettens sal
opstalt
tusch
245 x 325 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Porten til Charlottenborg

C.F. Hansen forestod i 1827 en nyindretning både af figursalen og af indkørselsporten på Charlottenborg, Kunstakademiets domicil. Væggene gråtoneskala klinger smukt sammen med de hvide gipsrelieffer på Hansens konsoller og loftets store hvide kassetter. Hansen tegnede også bænkene, der udstilles her, i en enkel men kraftfuld klassicisme med fine detaljer.

169. Porten i Charlottenborg, Kongens Nytorv 1
plan, tvær- og længdesnit
tusch, vandfarve
påskrevet bagsiden: 1827
550 x 485 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv
170. To bænke fra Charlottenborgs port, tegnet af C.F. Hansen, 1827
malet træ
45,8 x 293 x 54,5 cm
Det kongelige Danske Kunstakademi

C.F. HANSEN PÅ FRUE PLADS

Vor Frue Kirke, 1810-26

Hansen skulle igen basere sin arkitektur på en ulykke. Denne gang var englændernes bombardement i 1807 skyld i, at Frue kirke blev raseret til en malerisk ruin. På trods af genbrug af de bestående mure, lykkedes det C.F. Hansen at løsrive sig helt fra det tidligere arkitektoniske udtryk og rejse en bygning, der var helt hans egen.

171. C.W. Eckersberg:
Vor Frue Kirkes ruin
akvarel
signeret: Eckersberg delin: 1809
355 x 240 mm
Københavns Bymuseum

Indgangsfacaden

Til glæde for C.F. Hansens klassiske smag havde man besluttet, at der ikke skulle opsættes et nyt spir. Tårnet slap han ikke for, men dæmpede dets dominans i facaden ved at trække indgangsgavlen frem, så de to bygningslegemer flugter med hinanden.

172. Indgangsfacade med det approberede forslag til tårn (dæk-lap)
tusch, vandfarve
967 x 620 mm
Rigsarkivet

Langsiderne

Langsiderne med skarpe og rene vindueshuller er bevidst underspillet for ikke at kvæle, eller blive kvalt i, de relativt smalle byrum. Facadernes regelmæssige takt fremhæver samtidig kirkens lange form og de markante endepartier. Mødet mellem langskib og apsis blev ved opførelsen mere kontant i sit udtryk, idet Hansen udelod tegningens lange valm mod øst.

173. Sydfacade mod Dyrkøb
tusch, vandfarve
627 x 1155 mm
Rigsarkivet

Plan og snit

I forhold til den gamle kirke udvider Hansen hovedskibets bredde betydeligt. Et kæmpemæssigt tøndehvælv med ovenlys lukker sig over de halvåbne vægge med kolonnade foroven og arkader nederst. Som skitseret på tegningen havde C.F. Hansen forestillet sig de 12 apostle stående i nicher i arkadepillerne. Men en misforståelse angående målene flyttede Thorvaldsens skulpturer ud på piedestaler foran pillerne. På snittet ses en anden løsning på tårnets afslutning end den benyttede.

174. Grundplan
tusch, vandfarve
1273 x 630 mm
Rigsarkivet

175. Længdesnit
tusch, vandfarve
974 x 1227 mm
Rigsarkivet

Indgang og apsis

Motivet med en søjleportikus, der danner relief mod en nøgen baggrundsmur, lavede C.F. Hansen ofte variationer over. Her er det i en nøgtern dorisk stil med kannelerede søjler, som står uformidlede på et lavt plateau. I forhold til den approberede tegning udelod Hansen sidedørene og styrkede derved motivet. Gavlfeltet blev endeligt udsmykket med en figurgruppe af Thorvaldsen.

Apsisrunden er eklatant, robust og romersk i sit vældige volumen og kan nærmest betragtes som et stykke isoleret arkitektur, selvom den har en vigtig funktion i helheden. De runde vinduer spiller op til helhedens former.

176. Indgangsfacade uden tårn
tusch, vandfarve
627 x 970 mm
Rigsarkivet

177. Østfacade med apsis
tusch, vandfarve
546 x 491 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Koret

Kassetterne i korets halvkugle er diagonalt stillede efter forbillede i Venus og Roma templet på Forum Romanum. Thorvaldsens berømte Kristusfigur, der egentlig var tiltænkt Slotskirken, fandt sin endelige plads her.

178. Tværsnit set mod koret
tusch, vandfarve
596 x 650 mm
Rigsarkivet

Fra Nørregade har man et smukt vue ned til Nytorv, hvor Råd- og domhusets tempelgavl ses som pendant til Vor Frue Kirkes indgangsparti. C.F. Hansen sætter således sine to store bygningsværker i arkitektonisk sammenhæng.

179. Jens Peter Lund (1821-71):
Prospekt fra Nørregade set fra Frue kirke mod Nytorv, o. 1840
tusch
140 x 193 mm
Københavns Bymuseum

180. H.G.F. Holm:
Interiørperspektiv fra Frue kirke, o. 1850
akvarel
213 x 306 mm
Københavns Bymuseum

Metropolitanskolen, 1810-16

Den latinske skole blev under bombardementet reduceret til murbrokker, hvilket gav C.F. Hansen mulighed for at præge pladsens periferi omkring sin egen kirke. Med skolen, der blev opført 1810-16, skabte han en raffineret balance til kirkens langskib ved at gentage det langstrakte midtparti og flankere det af vertikale endestykker.

Skolens og kirkens midtakser faldt ikke sammen, og Hansen kunne derfor ikke fremhæve skolens midtfag. Han valgte den lange neutrale arkadevæg med bagvedliggende korridor, der fører til klasseværelser og en central trappe. På den helt nøgterne gårdfacade afspejles derimod bygnings centrale kerne i en midtrisalit.

181. Facade mod Frue Plads

tusch, vandfarve

påskrevet: At denne Tegning er af Hans Majestæt Kongen approberet, bevidner Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler. Malling. Moldenhawer
476 x 815 mm

Rigsarkivet

182. Plan af 1. sal og loftsbjælkelag

tusch, vandfarve

637 x 840 mm

Rigsarkivet

183. Tvær- og længdesnit

tusch, vandfarve

samme påskrift som nr. 181

643 x 839 mm

Rigsarkivet

184. Facade mod gård og gavl mod Store Kannikestræde

tusch, vandfarve

samme påskrift som nr. 181

637 x 850 mm

Rigsarkivet

Trøstens Bolig, 1812-16

Som overbygningsdirektør påhvilede det Hansen at involvere sig i tidens sociale boligbyggeri, hvor middelstanden skulle imødekommes med billige og anstændige lejligheder. Husene var beskedne og idealbegrebet simplicitet fik her betydning af det spartanske fremfor det storladne. I stiftelsen Trøstens Bolig (senere Soldins Stiftelse) undlod Hansen dog ikke at forlene indgangspartiet mod Skindergade med monumental værdighed.

Facaderne reflekterer, at huset støder op til tre forskellige typer byrum - mod henholdsvis Skindergade, Fiolstræde og Dyrkøb. Det styrker indtrykket af de lange facader på tegningerne, når Hansen udelader at indtegne de skråt afskårne hjørnepartier, som derimod er med til at gøre gavlopstalten til et af Hansens stærkeste udtryk.

På nabobygningen, Metropolitanskolen, fik Hansen bevilget dispensation for det ellers krævede brækkede hjørne, som han fandt uforeneligt med god arkitektur i en monumentalbygning.

185. Tre forslag til facaden mod Skindergade

tusch, vandfarve

550 x 462 mm

Kunstakademiets Bibliotek,

Samlingen af Arkitekturtegninger

186. Facade mod Dyrkøb

tusch, vandfarve

592 x 935 mm

Kunstakademiets Bibliotek,

Samlingen af Arkitekturtegninger

187. Gavlside mod Fiolstræde

tusch, vandfarve

533 x 451 mm

Kunstakademiets Bibliotek,

Samlingen af Arkitekturtegninger

NYE TONER

I tiden efter 1820 fik arkitekterne øjnene op for et bredere historisk stilrepertoire. De blev inspireret til at skabe en mere sammensat arkitektur end den tidligere periodes dogmatiske klassicisme. Nye opdagelser om antikkens farverigdom og interessen for middelalderens mønstermuring fik arkitekterne til at vige fra C.F. Hansens rene og pudse flader. I mange af senklassicismens huse ses en fornyet optagethed af ornamenternes spinkle linier, samtidig med at facaderne har et stramt og nøgternt udtryk. Sirlighed og saglighed mødes.

Københavns Universitet, 1831-36

Senklassicismens stilblanding kommer til udtryk i Peder Mallings Københavns Universitet, hvor antik og gotik forenes i et behersket udtryk, der er genboen, Vor Frue Kirke, værdig. I C.F. Hansens ånd lod Malling facaderne pudse grå og reserverede de stærke farver til de indre vægge.

188. Peder Malling (1781-1865):

Facade mod Frue Plads
tusch, vandfarve
640 x 1190 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

189. H.G.F. Holm:

Universitetet set fra Metropolitanskolen, ca. 1836
tusch, akvarel
225 x 335 mm
fotokopi
Københavns Bymuseum

190. H.G.F. Holm:

Fra Universitetets gård
akvarel
181 x 216 mm
Københavns Bymuseum

Synagogen i Krystalgade, 1829-33

I Hetsch's hovedværk, Synagogen i Krystalgade, er de brede og svagt skrånede piller med til at give bygningen kraft og klarhed. De skrånede linier, der går igen i dør- og vindueshuller, er et tidstypisk motiv, som her giver en orientalsk stemning passende til funktionen. De spinkle dekorative elementer er isoleret til dørindfatninger og taggesimser, så murenes tyngde ikke taber styrke.

Allerede i eksteriøret kan Synagogens indre opdeling i hoved- og sideskibe tydeligt aflæses. På bygningstegningerne ses det store tøndehvælv, som Hetsch modvilligt projekterede efter ønske fra bygherren - på interiørperspektiven ses det flade kasseterede loft, som Hetsch alligevel fik gennemført. Interiørets detaljer er en blanding af rent klassicistiske og orientalsk-prægede, som harmonerer med bygningens jødiske bestemmelse.

191. G.F. Hetsch:

Indgangsgavl
tusch, vandfarve
undertegnet: Hetsch 1830
478 x 635 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv

192. Facade mod Krystalgade

tusch, vandfarve
undertegnet: Hetsch 1830
480 x 638 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv

193. Tværsnit

tusch, vandfarve
undertegnet: Hetsch 1830
480 x 635 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv

194. Længdesnit

tusch, vandfarve

undertegnet: Hetsch 1830
480 x 635 mm
Nationalmuseet, Antikvarisk-Topografisk arkiv

195. Perspektiv set fra Krystalgade
bly, tusch
undertegnet: Hetsch
342 x 236 mm
Københavns Bymuseum

196. Interiørperspektiv
tuschk
påskrevet: Synagogen. G.F. Hetsch
277 x 338 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Thorvaldsens museum, 1839-48

Thorvaldsen testamenterede sine værker og samlinger til København i 1837, og C.F. Hansens kongelige vogngård ved Christiansborg blev ombygget til at huse gaven. Gottlieb Bindesbøll (1800-56) opførte med Thorvaldsens Museum polykromiens, den farvede arkitekturs, absolutte mesterværk.

Skitsen her, hvor Bindesbøll afprøver forskellige farvesætninger, viser indgangsfacadens markante udformning med høje skrå portaler. Dette portalmotiv, som findes i den antikke arkitektur, fortolker Bindesbøll med stor originalitet.

197. Gottlieb Bindesbøll:
Hovedfacade, ca. 1842-44
skitse med farvesætning
tuschk, vandfarve
523 x 886 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Casino i Amaliegade, 1847

H.C. Stilling (1815-91) blev med sin erfaring som Tivolis arkitekt valgt af Georg Carstensen til at tegne det nye forlystelsespalæ i Amaliegade, som opførtes i 1847. I facadernes markeringer af de konstruktive elementer og den sirlige dekoration aner man et slægtskab med Hetsch's synagoge på trods af de ulige funktioner. Det stramme ydre og murenes massivitet står i kontrast til det indre med vinterhavens skærme, der opløses i filigranagtige mønstre. Casino blev desværre delvist nedrevet i 1950'erne.

198. Hovedfacade mod Amaliegade
tuschk, vandfarve
491 x 636 mm
undertegnet: G. Carstensen & H. Stilling
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

199. Bagfacade mod Toldbodgade
tuschk, vandfarve
487 x 640 mm
undertegnet: G. Carstensen & H. Stilling
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

200. Interiørperspektiv af Vinterhaven
tuschk, vandfarve
324 x 390 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Sankt Annæ Plads 1-3, 1847-49

I grosserer Fibigers store byhus har Hetsch lagt vægt på at markere bygningen som en selvstændig blok med smalle loggiafløje, der skaber afstand til naboerne. Den horisontale gentagelse af ens vinduesfag er et typisk senklassicistisk træk. De kvadrede portaler og hjørnebånd er sammen med sokkel og hovedgesims med til at give huset en næsten renæssanceagtig paladskarakter.

201. G.F. Hetsch:
Facade
tusch, vandfarve
undertegnet: Grosserer Fibigers Huus paa St. Annæ-
plads bygget af Hetsch. 1849
437 x 588 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

FRA BORGERSTUE OG SLOTSGEMAK

Abildgaards interiørtegninger til stueetagen i Christian VIII's Palæ
En berømt serie tegninger præsenterer N.A. Abildgaards udkast til dekorationen af beletagen i Levetzaus Palæ, Amalienborg, som den lærde malerprofessor indrettede for Christian VII's bror, arveprins Frederik i 1794. Næsten ukendt er derimod den her viste serie tegninger til seks rum, mærket "A" til "F", som tentativt bestemmes til gemakkerne på havesiden i samme palæes stueetage.

Projekterne blev aldrig realiseret. Sandsynligvis var de tiltænkt arveprinsesse Sofie Frederikkes private gemakker, men forblev på papiret, da hun døde allerede i vinteren 1794. Muligvis kan Abildgaard dog have udført dem nogle år senere. Denne gang enten til prins Christian Frederiks uheldige gemalinde, prinsesse Charlotte Frederikke, der blev forvist i 1809 efter affæren med syngemester Du Puy. Eller i 1809 til hans søster, prinsesse Charlotte, der skulle giftes. I det første tilfælde forsvandt bestilleren, i det andet døde kunstneren.

Abildgaards interiørstil på disse uhyre delikat udførte tegninger er en højt begavet kunstners meget originale udtryk. Man ser her både ren antikinspiration og illustrationer til antik litteratur. Samtidig benytter han barokkens stormønstrede damaskstoffer, enten virkelige eller illusionistisk malede, i dristige draperinger og iøjnefaldende gardinopsætninger.

"D" - *trefags midtersal*
Arkademotivet går igen rummet rundt - fra vinduespiller-
nes spejle over antikinspirerede konsolborde til bagvæggens
lange buerække. Her rummer de to felter til hver side sto-
re malerier af mytologiske kvindefigurer i antikke landska-
ber. I midterfeltet kan den femte kvindeskikkelse - husets
frue - gøre sin entre.

202. Opstalt af vinduesvæg
bly, vandfarve
240 x 501 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
203. Plan af bagvæg samt opstalt af bag- og sidevæg
bly, vandfarve
464 x 489 mm
Statens Museum for Kunst, Kobberstiksamlingen
204. Plan med indtegnet loftsdekoration
456 x 586 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

"A" - *lavloftet rum med ovnniche*
Den stærkt røde væg står i kontrast til ovnnichens skærm,
der i udklippet og malet blik skal illudere løvværk med ek-
sotiske fugle. Denne type ovnskærme kendes i flere ek-
sempler tegnet af hofdekoratør J.C. Lillie.

205. Opstalt af væg
bly, vandfarve
218 x 267 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Tofags rum - "E" - Æsop-gemakket
Den stramme vægopdeling med store sorte felter samt ro-
sa og bleggrønne rammer opliver Abildgaard med små ma-

lerier efter Æsops fabler. På tegningerne er disse udført som livagtige miniaturer. Konsolbordet på vinduesvæggen er tydeligt antikinspireret, ligesom hulkehlens rillemotiv går tilbage til termerne i Pompeji.

206. Opstalt af vinduesvæg
bly, vandfarve
197 x 317 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
207. Opstalt af bagvæg
bly, vandfarve
217 x 323 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
208. Plan med indtegnet loftsdekoration
bly, vandfarve
287 x 357 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Tofags rum - "B" - Det gule hjørnegemak

Her opnår Abildgaard den ønskede symmetri ved at blænde kortvæggens vindue og ved at give den buede hjørnekamin en attrap som pendant. På bagvæggens 'hylde' har han foreslået antikke genstande illusionistisk malet - en teatermaske, en olielampe, en thyrsosstav og en blomsterkurv.

209. Opstalt af vinduesvæg
bly, vandfarve
229 x 363 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
210. Opstalt af bagvæg
bly, vandfarve

201 x 386 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

211. Opstalt af sidevæg med kamin
bly, vandfarve
204 x 209 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
212. Plan med indtegnet loftsdekoration
bly, vandfarve
265 x 398 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Tofags rum - "F" - Terents-gemakket

I dette gemak ses flere antikke temaer. De tre indervægges illusionistiske balustrade, hjørnepillernes maskelampetter, dørpartiernes trekantsgavl med brølemasker, loftets trompe l'oeil-malede kassettekuppel, de antikke billedfriser. Meget interessante er de ovale billedfelter på væggene, som synes at være illustrationer til Terents' antikke komedie "Pigen fra Andros" - det værk, som også inspirerede Abildgaard til fire store vægmalerier i hans eget hjem.

213. Opstalt af vinduesvæg
bly, vandfarve
239 x 320 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
214. Opstalt af bagvæg eller sidevæg med Terentsfelterne
bly, vandfarve
240 x 328 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger
215. Plan med indtegnet loftsdekoration

bly, vandfarve
361 x 334 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Tofags rum - "C" - Det røde damaskesgemak

På bagvæggen skaber de store piller med forgyldte kapitæler en form for niche med sofa under et indfældet sydlandsk landskab. Denne opstilling kunne tyde på et uformelt audiensgemak, hvilket loftets utrolige, illusionistisk malede baldakin understøtter.

216. Opstalt af vinduesvæg

bly, vandfarve
250 x 327 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

217. Opstalt af bagvæg

bly, vandfarve
254 x 451 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

218. Plan med indtegnet loftsdekoration

bly, vandfarve
360 x 315 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

De pompejanske interiører

Udgravningerne af de antikke byer Pompeji og Herculaneum, der blev påbegyndt i midten af 1700-tallet, havde åbenbaret vægge i en stærkt farvet og speciel dekorationsstil. Afbildninger og rekonstruktioner af pompejanske interiører blev publiceret og spredtes over hele Europa, men heldige kunstnere besøgte selv stederne. I Danmark var det skelsættende værk billedhuggeren H.E. Freund's indretning af hjemmet på Materialgården i 1830-35. Georg Hilker,

Constantin Hansen og Heinrich Eddelien var blandt de unge kunstnere, der var med under indretningen.

Dekorationsmaleren Georg Hilker var periodens mest overbevisende udøver af den pompejanske stil. Sammen med historiemaleren Constantin Hansen fik han til opgave at dekorere vestibulen i Mallings Universitetsbygning. Hilker stod for de dekorative partier, mens Constantin Hansen udfærdigede billedfelterne med figurfremstillinger fra antikkens mytologi.

219. Georg Hilker (1807-75) og Constantin Hansen (1804-80):

Dekoration på endevæggen i Universitetets vestibule
bly, vandfarve
undertegnet: GH 40
404 x 435 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

220. Georg Hilker:

Vægdekoration i Universitetets øvre korridor
bly, vandfarve, dækfarve
undertegnet: G. Hilker 56
326 x 494 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

I 1855-57 lod den rige tømmerhandler, Christian Ludvig Maag, sin lejlighed i Ny Vestergade 13 udsmykke af Georg Hilker. Assisteret af Constantin Hansen og P.C. Skovgaard, som udførte billedfelterne, opnåede Hilker en overbevisende og moderne fortolkning af den pompejanske stil. På væggenes enkle inddeling sættes de mættede farvefelter i relief af graciøse kandelabre, der synes at springe frem af planet. Også lofternes lette 'konstruktioner' giver modspil til væggenes tyngde. Motivet, der illuderer et udspændt sejl, var uhyre populært.

221. G. Hilker:
Lofts- og vægdekoration i salen, tømmerhandler
Maags lejlighed, Ny Vestergade 13, 1857
bly, vandfarve, dækfarve
undertegnet: GH: 57
602 x 404 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

222. Lofts- og vægdekoration i dagligstuen
bly, vandfarve, dækfarve
undertegnet. GH: 57
638 x 579 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Den pompejanske mode i interiørerne herskede ikke kun hos kunstnerne selv, men også hos de nationalliberale foregangsmænd. Således lod grosserer Alfred Hage, efter at have købt Harsdorffs Hus på Kgs. Nytorv 5, flere rum dekorere af Hilker.

223. Georg Hilker:
Lofts- og vægdekoration i dagligstuen, grosserer
Alfred Hages lejlighed, Kgs. Nytorv 5, 1856
bly, vandfarve, dækfarve
undertegnet: G.H:63
518 x 378 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

224. Lofts- og vægdekoration i salen, 1863
bly, vandfarve, dækfarve
undertegnet: G.H:63
582 x 302 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Også Heinrich Eddelien og Georg Hilker delte arbejdsopgaver imellem sig. I 1835-36 udførte de pompejanske væg- og loftsdekorationer i prins Christian Frederiks (Christian VIII) sovegemak i palæet på Amalienborg, det tidligere Levetzaus Palæ. Rummet er bevaret, ligesom en enkelt forlægstegning. En anonym, delikat udført tegning, som formentlig er et skolearbejde, giver endnu et bud på pompejansk udsmykning.

225. Georg Hilker og Heinrich Eddelien (1802-52):
Vægdekoration i prins Christian Frederiks sove-
gemak, Amalienborg, 1835-36
bly, dækfarve
337 x 384 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

226. Ubek.:
Udkast til pompejansk vægdekoration
bly, dækfarve
580 x 464 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

Christiansborgs interiører

I 1822 havde genopbygningen af Christiansborg Slot taget så meget form, at C.F. Hansen kunne påbegynde indretningen. Han havde udset sig G.F. Hetsch som den mest kompetente indretningsarkitekt og gav ham det betroede hverv at være medskaber af interiørerne. Et fornuftigt samarbejde blev resultatet, men der skal ikke herske tvivl om, at Hansen var den, der bestemte. De store europæiske forbilleder var Napoleons hofarkitekter Percier og Fontaine samt den lige så indflydelsesrige tysker, K.F. Schinkel. Blandt den lange bevarede række af fornemt akvarellerede tegninger til interiørerne, påført kongens approbation, er her udvalgt seks.

Kongens etage var den mest prominente med de vigtigste repræsentative rum, der blev organiseret i et hierarkisk rumforløb. Kongens lejlighed indrettedes i fløjen mod Slotspladsen, dronningens mere beskedne i fløjen mod Slotskirken og festappartementet i fløjen mod Kancelliet. Interiørerne er holdt i en behersket empirestil, hvor væggenes arkitektoniske linier holder de dekorative elementer på plads i en enkel og overskuelig geometri. Forgyldte ornamenters samt rige fløjls- og silkedraperinger var med til at give rummene et eksklusivt præg, men det var særligt værkerne af landets bedste kunstnere, der hævede indretningen fra borgerlige stuer til kongelige gemakker.

227. C.F.Hansen:

Plan af Kongeetagen (med markeringer for de her viste rum)

A. Kongens trongemak

B. Kongens sovegemak

C. Dronningens sovegemak

D. Mellemværelset

E. Riddersalen

F. Kongens officielle spisegemak

fotokopi efter tegning

tusch

426 x 588 mm

Kunstakademiets Bibliotek,

Samlingen af Arkitekturtegninger

A. Kongens trongemak

Man begyndte indretningen med kongens trongemak. Her skildrede Eckersberg kongehusets historie i fire store malerier, mens Thorvaldsen stod for tronbaldakinens antikinspirerede karyatider – genbrug fra et ikke realiseret monument for Napoleon i Warszawa. Væggene stod i hvid glittet stukmarmor, og farveholdningen var den royaleste af alle: hvidt, karmoisinrødt og guld!

228. Kongens trongemak

plan m. indtegnet loftsdekoration, tre vægopstalter

tusch, vandfarve

undertegnet: C.F. Hansen 1822

påskrevet bagsiden: Denne Tegning approberes.

Kiøbenhavn d. 16de April 1822. Frederik R

643 x 822 mm

Rigsarkivet

B. Kongens sovegemak

Enfiladeaksen gennem hele kongesuiten sluttede monumentalt i en stor apsisformet niche med kongens seng. Denne alkove indfattedes traditionelt af et søjlepar, mens vægdraperiernes søgrønne silke gik igen i de yppige vinduesgardiner. Gardinophængningen var asymmetrisk i det enkelte fag, men symmetrisk omkring pillespejlet – et meget tidstypisk træk. På de bleggrønne vægge var relieffer, medaljoner og friser malet som trompe l'oeil. Den vældige mahogniseng med forgyldte bronzeornamenter, der optræder på tegningen, kan ses på udstillingen (kat.nr. 242).

229. Kongens sovegemak

plan m. indtegnet loftsdekoration, fire vægopstalter

tusch, vandfarve

undertegnet: C.F. Hansen 1827

642 x 1000 mm

Rigsarkivet

C. Dronningens sovegemak

Dronningens suite, der lå ud mod Slotskirken, bestod beskedent af kun seks gemakker, der stod færdigindrettede i 1829. I sovegemakket hersker en raffineret farvesammensætning med grønne og violblå stoffer mellem de karakteristiske ornamentmalede pilastre. Tonen er lettere, mere feminin om man vil, og mindre officielt højtidelig end gemalens gemakker.

230. Dronningens sovegemak

plan m. indtegnet loftsdekoration, tre vægopstalter

tusch, vandfarve

undertegnet: C.F. Hansen 1826

påskrevet bagsiden: Approberes. Frederiksberg d.12te
September 1826. Frederik R.
633 x 984 mm
Rigsarkivet

D. Mellemværelset

Gemakket med dette beskedne navn tjente som forgemak til Riddersalen og var dermed det andet af festappartements seks rum, der lå i sydfløjen ud mod nuværende Rigsdagsgård. Ved at kombinere en rigtig dør med en blinddør opretholder Hansen symmetrien, men forbereder samtidig midtaksen i den væsentlig bredere Riddersal.

Rummet kom til at huse slottets mest berømte kunstværk, Thorvaldsens Alexanderfrise i hvid marmor – endda i en længere udgave end originalen i Quirinalpaladset i Rom. Det berømte værk harmonerede fint med Hansens kølige og enkle rum med vægge af blålig gipsmarmor og enkel kvadratisk kassettering i loftet. Foruden frisen skulle der kun være hvide statuer, også af Thorvaldsen.

231. Mellemværelset
plan m. indtegnet loftsdekoration, tre vægopstalter
tusch, vandfarve
undertegnet: C.F. Hansen 1826
644 x 978 mm
Rigsarkivet

E. Riddersalen

I danske slotte var der god tradition for typen med et søjlebåret galleri til de store festrum – senest Jardins Riddersal i det ældre Christiansborg. Her i Hansens sal ses atter den festlige kombination af hvidt, rødt og guld tilføjet de dybe farvetoner i Eckersbergs fire store historiemalerier. På galleribrystningen opsattes endnu en klassisk inspireret relieffrise – H.W. Bissens Ceres- og Bacchustog.

232. Riddersalen
opstalt af bagvæggen

tusch, vandfarve
undertegnet: C.F. Hansen 1831
påskrevet: Approberes, Kiøbenhavn d.4de Juni 1831,
Frederik R.
609 x 982 mm
Rigsarkivet

F. Kongens officielle spisegemak

Suitens sidste rum lå i den fremspringende fløj mod ridebanen. Her dyrker Hansen sin eminent evne til at skabe varierede rumfølger ved at gøre salen oval indenfor det givne rektangel. Væggene opdelttes rytmisk af halv søjler i gul gipsmarmor, og de mellemliggende felter fik en fornem pompejansk udsmykning på rød og sort bund af Hilker og Eddelien. Dette meget officielle eksempel på den pompejanske stil blev til, ihvertfald på papiret, før Friends betydningsfulde pompejanske interiører i Frederiksholms Kanal.

233. Kongens officielle spisegemak
to opstalter, hvoraf langvæggen er udfoldet
tusch, vandfarve
undertegnet: C.F. Hansen 1832
påskrevet bagsiden: Approberes. Kiøbenhavn d.7de
Mai 1833. Frederik R.
643 x 999 mm
Rigsarkivet

MØBLER

På udstillingen vises kun enkelte møbler, der er udvalgt på grund af deres repræsentative karakter eller deres direkte tilknytning til nogle af de viste interiørtegninger. Harsdorffs særegent maskuline og arkitektoniske møbelstil præsteres med Uldalls skab, mens Abildgaards antikinspirede siddemøbler og skab, der dannede forbillede for flere generationers kunstnermøbler, vises sammen med enkelte af disse – fra Constantin Hansens og Bindesbølls hænder. De to imponerende møbler fra centraladministrationens

fornemme sal i Den røde Bygning er aldrig tidligere udstillet, og meget lidt vides om deres proveniens. Endelig repræsenterer Frederik VI's pragtseng fra Christiansborg den rige empirestil, som C.F. Hansen og G.F. Hetsch dyrkede.

Uldalls skab

I forhold til samtidens Louis Seize-stil har mange af Harsdorffs møbler et klart arkitektonisk præg. I dette mahogniskab, som ifølge familieoverleveringen er tegnet af Harsdorff til advokat Peter Uldall, genkendes borgerhusenes populære friser i de lueforgyldte borter. Møblet er opdelt i kubiske former med rene, rette linier.

234. C.F. Harsdorff:
Skab
mahogni med lueforgyldte bronzeornamenter
189 x 127,5 x 59 cm
Det Danske Kunstindustrimuseum

Abildgaards møbler til prins Christian Frederik

De to viste møbler udgør sammen med en sofa og endnu tre taburetter et møblement, som ifølge traditionen var bestilt af prins Christian Frederik (Christian VIII) i anledning af giftermålet i 1806 med prinsesse Charlotte Frederikke.

Sekretæren er høj og slank i sin proportionering. Abildgaard udviser stort mådehold ved de påsatte bronzeornamenter, mens han lader materialevirkningen i den smukt flammede mahogni dominere. Taburettens form er baseret på den antike feltherre-foldeskammel. Den fuldendte symmetri må have tiltalt klassicisten Abildgaard. Løvehovedet af bronze var næsten en signatur i Abildgaards interiørkunst.

235. N.A. Abildgaard:
Sekretær
mahognifinér på eg, lister og indlægninger af citrontræ og ibenholt, forgyldte bronzeornamenter
190 x 87,5 x 35,4 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg

236. Taburet
mahognifinér på fyr med citrontræsindlægninger, bronzeløvehoveder, løs hynde med nyt betræk
67 x 75 x 50 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg

Tre antikinspirede stole

Abildgaards meget direkte orientering mod antikken ses i to sæt stole fra hans hjem, hvor han kopierer den græske klismosstol med udsvajede ben og kraftigt buet kopstykke. Det elegante møbel kunne han iagttage på en lang række vasemalerier og relieffer. Her på den mørke af stolene viser Abildgaard typens græske oprindelse ved at gengive en klismosstol i profil midt i den mytologiske scene på kopstykket. Den anden stol er endnu mere outreret i sin dristigt spinkle form, der understreges af forgyldning og den lette palmetfrise.

Mere konstruktivt stabil og stærk var en anden stoletype, der kombinerede klismosstolens kopstykke med en græsk taburet, der bl.a. ses på Parthenon-frisen. Stolen har lige, drejede ben, der er bredest for oven. Flere varianter af denne type skabtes af Guldalder-kunstnere. Den viste skyldes maleren Constantin Hansen.

237. N.A. Abildgaard:
Klismosstol
mahognifinér på eg og fyr med indlagte lister af citrontræ og ibenholt. Malet antik frise på kopstykket. Løs hynde med nyt betræk.
89 x 70 x 70 cm
Det Danske Kunstindustrimuseum
238. N.A. Abildgaard:
Klismosstol
forgyldt bøgetræ med rørflettet sæde
76,5 x 58 x 69 cm
Det Danske Kunstindustrimuseum

239. Constantin Hansen:
Stol
mahogni, løs hynde
80 x 54 x 49 cm
Den Hirschsprungske Samling

Klassicistisk ovnskærm

Den imponerende ovnskærm i Den Røde Bygning's fornemste sal, Rentekammerets Kollegiestue, er formentlig opsat omkring 1800. Gitteret er opbygget af slanke spyd, mens hjørnerne dannes af fasciesstave, en yndet dekoration i klassicismen. Det midterste af de tre bånd har grisaille-malede antikke figurer i Abildgaards stil.

240. Tofløjet ovnskærm, ca. 1800
foryldt og malet blik
270 x 175 x 116 cm
Indenrigsministeriet

Rentekammerskabet

I Den Røde Bygning's fornemste sal, Rentekammerets Kollegiestue, står et vældigt skab, som må stamme fra 1800-tallets første årtier. Blandt skabets mange antikke dekorationer er en tempelgavl med hjørneornamenter og palmetfrise samt stave med pinjekogler, mens Minervas ugle og Merkurs slanger optræder sammen med et par modstillede sfinxer. Man kunne gætte på, at møblet var tegnet af C.F. Hansen eller G.F. Hetsch.

241. Bog- og dokumentskab med skrivepult
egetræ med forgyldte ornament
290 x 174 x 124 cm
Indenrigsministeriet

Frederik VI's seng

Frederik VI's pragtseng fra Christiansborg Slot, som også ses på tegningen af kongens sovegemak, er tegnet af G.F. Hetsch i en rig empirestil. Den flammende mahogni er dekoreret med lueforyldte bronzebeslag, der respekterer

sengens arkitektoniske opbygning. Gavlenes modstillede volutpar er et typisk klassisk motiv.

242. G.F. Hetsch:
Frederik VI's seng til Kongens sovegemak på
Christiansborg, ca. 1825
flammet mahogni med forgyldte bronzebeslag
138 x 220 x 177 cm
Slots- og Ejendomsstyrelsen,
(i dag på Fredensborg Slot)

Bindesbølls sofa

Denne sofa er et typisk eksempel på Bindesbølls nyantike møbelstil - inspireret af den klassiske oldtid men meget forenklet og moderne. Den er rensat for ornamentale kunsthåndværker og virker i stedet med konstruktiv stringens gennem de markante lod- og vandrette linier.

243. Gottlieb Bindesbøll:
Sofa
mahogni, hynde betrukket med sort hestehår
77 x 178,5 x 68 cm
Det Danske Kunsthistorisk Museum

C.F. HANSEN-PORTRÆTTER

Det kan ikke undre, at C.F. Hansens betydningsfulde og længevarende position i det danske kulturliv affødte en lang række portrætter af den geniale arkitekt. Man kan således her stå ansigt til ansigt med mesteren i hele seks portrætter, der præsenterer Hansen som romantisk kunstner med ildhu i blikket, som mild men myndig overbygningsdirektør og til sidst som udslukt og ærværdig olding. I en lille ironisk tegning gjort af en beundrende elev får vi et uholdbart, næsten karikeret billede, der går bag om portrætternes mere officielle masker.

Den slesvigske maler og litograf C.C. Böhndel var uddannet i København under Abildgaard og Jens Juel. Han blev agreeret ved Kunstakademiet i 1812 med dette portræt af C.F. Hansen på karrierens tinde - overbygningsdirektør, professor og akademidirektør samt arkitekt for alle Københavns største byggeopgaver. Hansen bærer sit ridderkors og sidder med planen til slottets fornemme kongeatage, mens en tegning til Råd- og domhuset ses i baggrunden.

244. Conrad Christian Böhndel (1779-1847):
Portræt af C.F. Hansen, 1812
olie på lærred
82,4 x 66,7 cm
Det kongelige Danske Kunstakademi

Gröger, der var en meget estimeret portrætmaler i sin samtid med hovedkvarter i Hamburg, fik også mange bestillinger fra kongefamilie og adel ved sine ophold i København. Portrættet af C.F. Hansen blev udført i 1820 og dannede grundlag for Gröger's litografi, som fik vid udbredelse. Portrættet udstråler selvbevidsthed og karakterstyrke.

245. Friedrich Carl Gröger (1766-1838):
Portræt af C.F. Hansen, 1820
olie på lærred
60,5 x 50,5 cm
Slots- og Ejendomsstyrelsen

På sin store rejse til Tyskland i 1824 skulle C.F. Hansen bl.a. opsøge eventuelle nye kandidater til æresmedlemskab af Kunstakademiet. En af disse var maleren Carl Vogel von Vogelstein (1788-1868) i Dresden. I dagbogen, som C.F. Hansens datter Caroline førte over rejsen, kan læses, at den 24. september gjorde man udflugt i den smukke egn ved Elben sammen med "Professor Vogel". Åbenbart kvitterede tyskeren for den smigrende opfordring til at blive æresmedlem ved at udføre denne fine portrættegning, netop dateret 24. September 1824. Portrættet er først sidste år blevet kendt i Danmark.

246. Carl Vogel von Vogelstein:
"Christian Friderich Hansen aus Kopenhagen"
fotografi efter original blyantstegning
påskrevet: Dresden der 24st Septembr. 1824
248 x 190 mm
Staatliche Kunstsammlung Dresden

En af Guldalderens mest populære portrætmalere, C.A. Jensen, udførte i 1832 et portræt af C.F. Hansen, hvor han ses som mild, men myndig gammel herre med ordener og i embedsuniform - og med det for Jensens portrætter særlige glimt i øjnene. Maleriet hænger til daglig i Vor Frue Kirke.

247. Christian Albrecht Jensen (1792-1870):
Portræt af C.F. Hansen, 1832
olie på lærred
65,5 x 50 cm
Vor Frue Kirke

I 1830 blev C.F. Hansens 50-års jubilæum som embedsmand fejret ved en stor fest på Kunstakademiet, og i denne anledning fik billedhuggeren H.E. Freund bestilling på en buste af institutionens 74-årige direktør. Marmoreksemplaret stod færdig i 1832 og pryder stadig Kunstakademiets officielle festlokaler. Hans Edvard Nørregård-Nielsen siger om busten, at: "man kan se den hele diktatoriske myndighed, en styrke og natur, som hos en gammel fugl, hvis autoritet ingen omkring den tør anfægte."

248. Hermann Ernst Freund (1786-1840)
Portrætbuste af C.F. Hansen, 1832
marmor
470 mm høj
Det kongelige Danske Kunstakademi

Den unge tysker Heinrich Strack, der studerede arkitektur på Akademiet i København 1818-21, var også privatelev hos C.F. Hansen, hos hvem han boede. I denne lille, lidt

karikerede tegning ses fire personer foran Slotskirken. Herren med skaldepande og hatten i hånden genkendes som C.F. Hansens svigersøn, G.F. Hetsch. Den lille herre i midten, med gammeldags hårpisk og lorgnetter, må være Hansen. Muligvis er den anden imponerende og fyldige herre prins Christian Frederik, Kunstakademiets præsides og senere Christian VIII, og den lille tyksak til højre med paraply og tegningsrør må være kunstneren selv, den håbefulde Strack.

249. Heinrich Strack (1805-80):
Fire personer foran Slotskirken, ca. 1820
bly, tusch, vandfarve
157 x 281 mm
Kunstakademiets Bibliotek,
Samlingen af Arkitekturtegninger

I 1844 som 88-årig skrev C.F. Hansen sin afskedsansøgning til kongen, hvor han bad om at måtte fratræde som landbygmester i Holsten og overbygningsdirektør. Han ønskede dog at beholde sin professorstilling og tilsynet med Christiansborg. Året efter døde han d. 10 juli på sit landsted. David Monies' portræt af den 86-årige, viser en træt og tilbagelænet olding.

250. David Monies (1812-1894)
Portræt af C.F. Hansen, 1842
olie på lærred
92 x 76 cm
Privateje

BYGMESTRE OG ARKITEKTER

251. Ubek.:
Portræt af Peter Meyn (1749-1808), arkitekt, professor ved Kunstakademiet, stadsbygmester
olie på lærred
67 x 51 cm (oval)
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg
252. C.A. Lorentzen:
Portræt af J.P. Boye Junge (1735-1807), tømrermester, entreprenør, chef for brandkorpset, oberst for Københavns borgerlige artilleri, hvis uniform han bærer
olie på lærred
72 x 57 cm (oval)
Københavns Bymuseum
253. Ubek.:
Familieportræt af J.H. Rawert (1751-1823), arkitekt, entreprenør, stadskonduktør, professor ved Kunstakademiet, ca. 1800
olie på lærred
49,8 x 42,0 cm
Københavns Bymuseum
254. C.A. Jensen:
Portræt (posthumt) af Andreas Hallander (1755-1828), arkitekt, tømrermester, entreprenør, stads-hauptmand, 1831
olie på lærred
90,5 x 71,5 cm
Københavns Bymuseum
255. Christian Hornemann (1765-1844), kopi efter:
Portræt af Andreas Kirkerup (1749-1810), hof-tømrermester, hofarkitekt, entreprenør, brandmajor, ca. 1800
pastel
54 x 46 cm
Københavns Bymuseum
256. David Monies (1812-1894):
Portræt af G.F. Hetsch (1788-1864), arkitekt, professor ved Kunstakademiet, 1843
olie på lærred
60 x 49 cm
Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg

257. Constantin Hansen (1804-1880):
Portræt af Gottlieb Bindsbøll (1800-1856), arkitekt,
professor ved Kunstakademiet, 1867 (gentagelse som
brystbillede af 3/4-figurs portrættet på Thorvaldsens
Museum fra 1849)
olie på lærred
60,1 x 48,5 cm
Den Hirschsprungske Samling

KLASSICISME

© Golden Days in Copenhagen

Layout: Hanne Raabyemagle

Produktion: F. Hendriksens Eftf.

Sat med Bembo,

og trykt på Munken Book 150 g.

ISBN: 87-987068-0-2

GOLDEN
DAYS IN
FESTIVAL COPEN
HAGEN

ISBN 87-987068-0-2

9 788798 706809